Zwolle

Bureau-onderzoek Nieuwe Veemarkt

Bureauonderzoek (protocol 4002), IJsselhallen te Zwolle, Gemeente Zwolle

Auteur: W.J.M. Cremers

Bureauonderzoek Nieuwe Veemarkt

Bureauonderzoek (protocol 4002), IJsselhallen te Zwolle, gemeente Zwolle

Colofon

Gemeente Zwolle, 07-12-2022
Afdeling Beheer, Gebouwen en Erfgoed
Goedkeuring (Bevoegd gezag):
Datum: 07-12-2022

Redactie: M.D.J. Klomp
Goedkeuring: (Senior KNA Archeoloog)
Datum: 07-12-2022

Opmaak: W.J.M. Cremers
Kaartmateriaal: H. Wassink & W.J.M. Cremers
Projectcode: 273BIH20

Samenvatting

In de wijk Kamperpoort wordt een nieuwe woonwijk gerealiseerd op de locatie van de huidige Veemarkt. Dit bureauonderzoek is opgesteld om een indicatie te krijgen van de historische achtergrond van het gebied en de archeologische waardering op basis waarvan de vervolgstappen van het onderzoek kunnen worden bepaald. Het onderzoek is uitgevoerd door W.J.M. Cremers, team archeologie Gemeente Zwolle.

De onderzoeksvraag van dit bureauonderzoek is:
Wat is de archeologische verwachting van het plangebied, wat is het huidige archeologiebeleid voor het plangebied en is archeologisch onderzoek voorafgaand aan de voorgenomen ingrepen noodzakelijk?

De volgende deelvragen zijn daarbij opgesteld:

- Wat is de aard, datering en omvang van de eventuele verwachte archeologische resten?
- Wat is de verstoringsgraad van het plangebied?
- Wat zijn de consequenties van de ingreep voor de eventuele archeologische resten in het plangebied?

In het plangebied ligt een rivierduinflank met een rivieroverstromingsvlakte in het zuiden. Deze locatie was mogelijk geschikt voor bewoning. De verwachting is dus dat er nederzettingssporen uit de Prehistorie tot de Nieuwe Tijd aanwezig zouden kunnen zijn. Ook zou het rivierduin al in het Mesolithicum of Paleolithicum gebruikt kunnen zijn. De vraag is ook in hoeverre de rivieroverstromingsvlakte door de tijd heen is gebruikt.
Twee grotere huizen van Servaas Antonius Gallé en Arnoldia Antonia Helmich liggen gedeeltelijk in het plangebied. Van deze huizen zouden funderingen in de bodem aanwezig kunnen zijn. Mogelijk zou ook nog iets van een tuinindeling van deze huizen in kaart worden gebracht. Hetzelfde geldt ook voor een boerderij ten zuidoosten van de huidige Elbertsschool. Van de oudste fase van de Nieuwe Veemarkt uit de jaren ’30 van de vorige eeuw zouden funderingen van de toegangspoort aangetroffen kunnen worden.

Op basis van de bovengenoemde historische informatie, de overschrijding van de minimale oppervlakte van 100 m^2 en diepte van 0,5 m van het plangebied en de archeologische waarde van 50% en 10% wordt er een vervolgonderzoek aanbevolen. De geadviseerde methode is een inventariserend veldonderzoek Proefsleuven (IVO-P). Het is zeker dat er bij de geplande bodemingrepen archeologische gegevens verloren zullen gaan.

Specifieke onderzoeksvragen voor dit inventariserend proefsleuvenonderzoek kunnen luiden:

- Heeft er een waterloop gestroomd in het gebied van de rivieroverstromingsvlakte in het zuiden van het plangebied? Is hier een datering aan te koppelen? In welke fasen is deze waterloop gedempt/opgevuld? Zijn er aanwijzingen dat deze potentiële waterloop gebruikt is door mensen?
- Zijn er nog sporen aanwezig van de huizen van Servaas Antonius Gallé en Arnoldia Antonia Helmich?

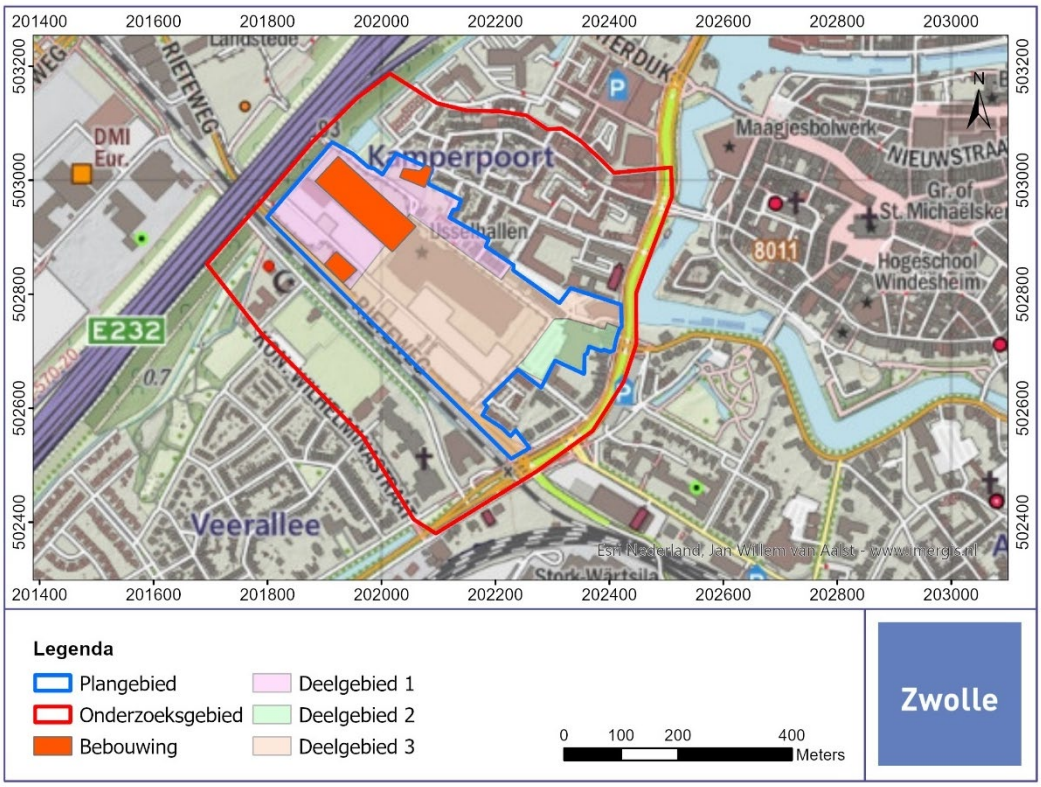
Inhoud

Bureauonderzoek Nieuwe Veemarkt 2
Samenvatting 3
1. Inleiding 5
1.1 Administratieve gegevens: 5
1.2 Afbakenen plan- en onderzoeksgebied 6
1.3 Vraagstelling van dit bureauonderzoek 6
1.4 Methodiek 6
2. Consequenties van toekomstig gebruik 8
2.1 De huidige situatie 8
Gemeentelijke en Rijksmonumenten 8
Bestaande ondergrondse werken (funderingen) 9
Bodemverontreiniging 10
2.2 Toekomstige situatie 11
3. Overheidsbeleid 12
3.1 Archeologie beleid gemeente Zwolle 12
3.2 Kwaliteitsnorm Nederlands Archeologie 12
4. De Historische gegevens 13
4.1 Historisch kaartmateriaal 13
5. De aardwetenschappelijke situatie 18
6. Bekende archeologische waarden 20
6.1 Meldingen van waarnemingen 20
6.2 Archeologisch onderzoek 21
6.3 Waardekaarten 22
7. Gespecificeerde verwachting 23
8. Advies 24
8.1 Advies 24
Afbeeldingenlijst 25
Literatuur 26
Bijlage 1 27

1. Inleiding

1.1 Administratieve gegevens:

Datum:	05-12-2022
Locatie:	Rieteweg 4, 8011 AB
Plaats:	Zwolle
Gemeente:	Zwolle
Toponiem:	IJsselhallen
Centrum coördinaten:	X: 202100 Y: 502818
Kadastrale gegevens:	4999, 5154 en 5155
Oppervlakte:	136.030 m^2
Opdrachtgever:	Gemeente Zwolle
Contactpersoon:	M. Scheper, projectmanager
Uitvoerder:	Team Archeologie, Gemeente Zwolle
Bevoegde overheid:	Gemeente Zwolle
Beheer en plaats van documentatie:	Archeologie Zwolle, Voorstraat 34, 8011ML Zwolle
Onderzoek meldingsnummer[1]:	5316698100
Onderzoekskader:	Realisatie nieuwe woonwijk
Opsteller onderzoek:	W.J.M. Cremers
Periode bureauonderzoek:	05-12-2022 tot en met 07-12-2022

Figuur 1: Plan- en onderzoeksgebied inclusief deelgebieden geprojecteerd op de huidige topografie.

[1] Landelijk registratienummer.

1.2 Afbakenen plan- en onderzoeksgebied

Op de locatie van het plangebied wordt een nieuwe woonwijk gerealiseerd. Het plangebied ligt in de wijk Kamperpoort en beslaat ongeveer 50% van deze wijk. Aan de zuidwestzijde wordt het plangebied begrensd door de groenstrook tussen de Rieteweg en de spoorbaan Zwolle-Kampen. Aan de zuidoostzijde van het plangebied ligt de Willemskade vanaf het kruispunt van deze weg met de Schuttebusbrug tot en met de locatie van het huidige Rabobankgebouw. Ook aan deze zijde van het plangebied gaan bodemingrepen plaatsvinden, met uitzondering van het huizenblok aan de Emmastraat. De huidige Jumbo-supermarkt valt wel binnen het plangebied. In het noorden wordt het plangebied begrensd door de achterzijde van de huizen ten noorden van de Veemarkt. Ook is de oude Elbertsschool (Veemarkt 38) en het naastgelegen speeltuintje in het plangebied opgenomen. Aan de noordwestzijde van het plangebied ligt het talud van de snelweg A28.

Het onderzoeksgebied behelst in het noorden de wijk Kamperpoort tot aan de straat Mussenhage/Meeuwenlaan. In het oosten van het onderzoeksgebied ligt de grens bij de Pannekoekendijk/Harm Smeengekade/Willemskade tot aan de Koningin Wilhelminastraat in de wijk Veerallee. Deze Koningin Wilhelminastraat is tevens de zuidwestgrens van het onderzoeksgebied. In het noordwesten wordt het onderzoeksgebied begrensd door het talud van de snelweg A28. Door het bekijken van een groter gebied kan ook de bodem onder het plangebied beter in context geplaatst worden. Dit geldt ook voor het onderzoeksgebied ten zuidwesten van het plangebied. Daar ligt volgens de geomorfologische kaart een rivieroverstromingsvlakte die waarschijnlijk ook nog deels in het plangebied gelegen is.

1.3 Vraagstelling van dit bureauonderzoek

Het bureauonderzoek is opgesteld om een indicatie te krijgen van de historische achtergrond van het gebied en de waardering op basis waarvan de vervolgstappen van het onderzoek kunnen worden gemaakt.

De onderzoeksvraag van dit bureauonderzoek is:
Wat is de archeologische verwachting van het plangebied, wat is het huidige archeologiebeleid voor het plangebied en is archeologisch onderzoek voorafgaand aan de voorgenomen ingreep noodzakelijk?

De volgende deelvragen zijn daarbij opgesteld:

- Wat is de aard, datering en omvang van de eventuele verwachte archeologische resten?
- Wat is de verstoringsgraad van het plangebied?
- Wat zijn de consequenties van de ingreep voor de eventuele archeologische resten in het plangebied?

1.4 Methodiek

Het doel van een bureauonderzoek is om een gespecificeerde archeologische verwachting op te stellen, aan de hand van informatie uit verschillende bestaande bronnen en bekende of verwachte archeologische waarden in een gebied (zowel boven als onder water).[2]

De volgende kaarten en bronnen zijn gebruikt:

- Buurtmuseum Kamperpoort
- Het Archeologische Informatie Systeem (Archis 3.0; https://archis.cultureelerfgoed.nl/#/login).
- De Archeologische Monumenten Kaart (AMK)
- (AMK; https://archeologieinnederland.nl/bronnen-en-kaarten/amk-en-ikaw).
- De Indicatieve Kaart van Archeologische Waarden (IKAW)
- De Archeologische Waarderingskaart Zwolle (AWKZ)
- Google Earth luchtfoto's, en topografie (https://www.earth.google.com)
- Bodemverontreiniging (Geo-informatie Portaal Zwolle [intern])
- Bodemverontreiniging (https://www.Bodemloket.nl)

[2] SIKB 2018, 4.

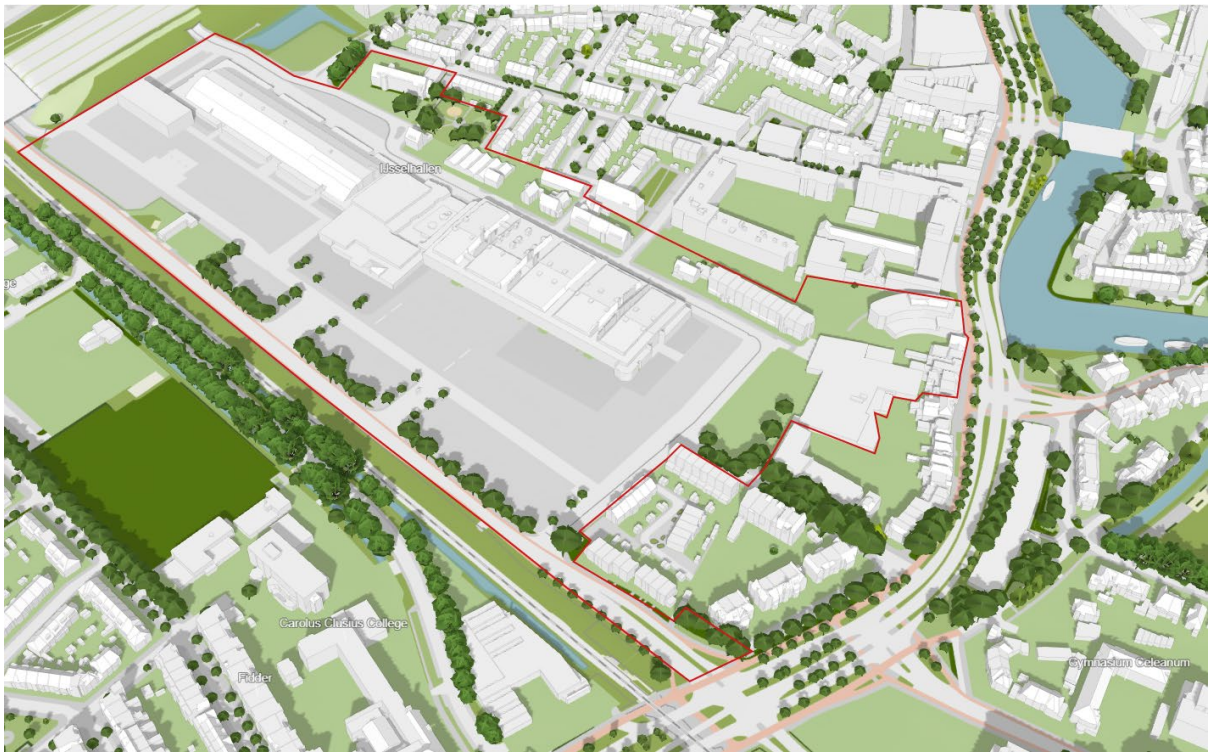
- Grondwaterdatabase (https://www.grondwatertools.nl/gwsinbeeld/)
- Recente topografische kaart 1:25.000
- Cultuurhistorische Waarden Kaart (CWK) Overijssel
- Topotijdreis (www.topotijdreis.nl)
- Actueel Hoogtebestand Nederland (AHN) (https://ahn.arcgisonline.nl/ahnviewer/)
- Digitale Tweelingsstad Zwolle (intern)
- Kadaster Archiefviewer (https://service10.kadaster.nl/iad/kdv/#/kdv)

Historische geraadpleegde kaarten:

- Retrenchement du Mastenbroeck depuis la ville de Swol jusques a la rivière d'Yssel en Overissel; Bibliothèque nationale de France, département Cartes et plans, GE DD-2987 (4739); https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/btv1b53042844m.r=swol?rk=42918;4 (bezocht op 06-12-2022).
- Hottinger atlas ca. 1773-1794.
- Gevectoriseerd kadastraal minuutplan 1811-1832 (www.hisgis.nl; en eigen bestand).
- Topografische en Militaire Kaart (TMK) (eigen bestand)
- Bonnebladen negentiende eeuw (eigen bestand)
- Diverse kadastrale hulpkaarten die ten behoeve van historische perceelwijzigingen zijn opgesteld .

2. Consequenties van toekomstig gebruik

2.1 De huidige situatie

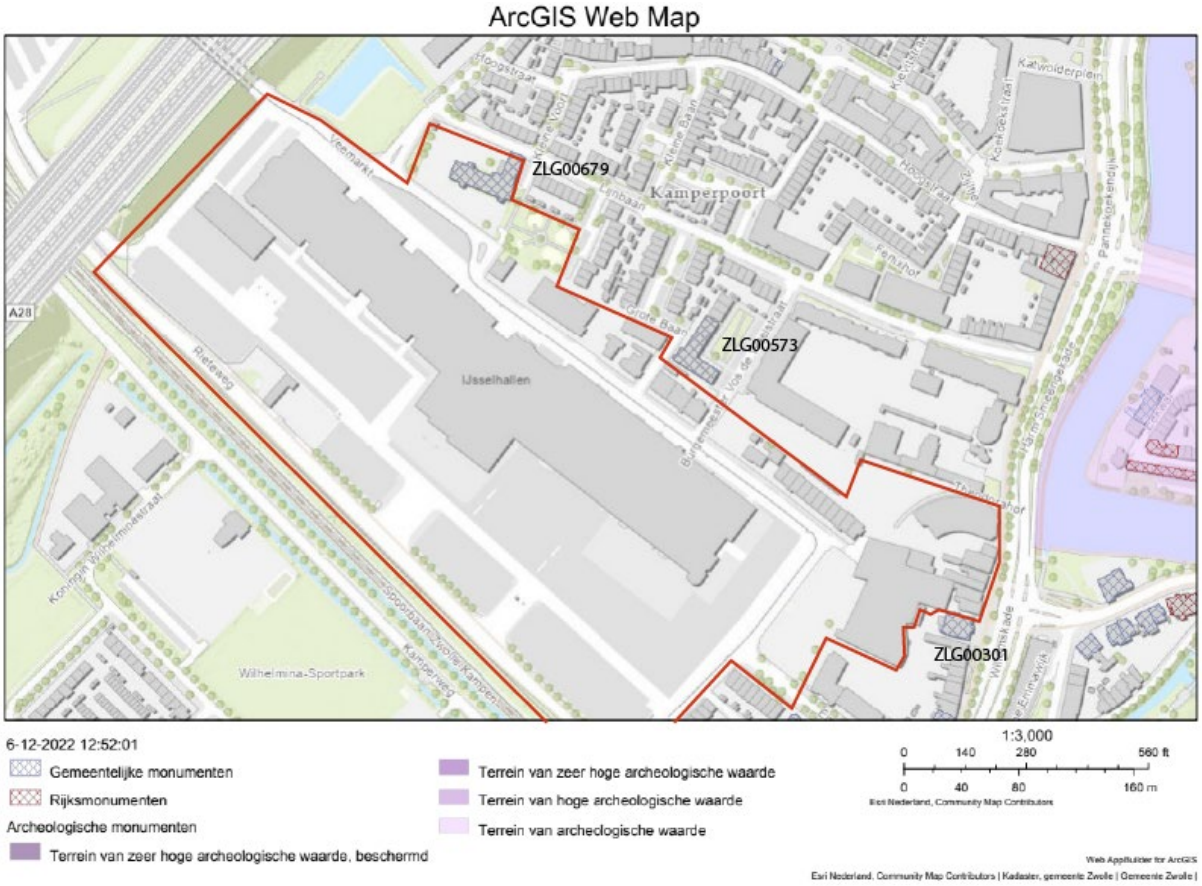
Figuur 2: Plangebied Nieuwe Veemarkt weergegeven op de Digitale Tweelingstad Zwolle (intern Gemeente Zwolle).

De huidige situatie in het plangebied is op te delen in drie verschillende bebouwingszones. De eerste zone is het grootst en betreft de locatie van de IJsselhallen en de bijbehorende parkeerplaats. Dit gebied heeft een oppervlakte van 96129 m^2. Een tweede zone ligt ten oosten van de IJsselhallen en omvat het gebouw van de Jumbo-supermarkt, het Rabobankgebouw en enkele huizen aan de Willemskade. Dit gebied heeft een oppervlakte van 15259 m^2. Een derde zone bestaat uit een strook gebouwen ten noorden van de Veemarkt. Deze gebouwen bestaan uit woonhuizen, een flatgebouw met fietskelder, een schoolgebouw en een aantal loodsen. Ook is naast het schoolgebouw een speeltuin aanwezig. De derde zone heeft een oppervlakte van 18169 m^2.

Gemeentelijke en Rijksmonumenten

In het plangebied is één gemeentelijk monument gelegen. Het gaat om gemeentelijk monument ZLG00679, de Elbertsschool, een schoolgebouw uit 1930 met bouwstijl ‘sober expressionisme’ ontworpen door architect L. Krook.

Twee gemeentelijk monumenten liggen op de grens van het plangebied, namelijk gemeentelijk monument ZLG00573, de voormalige St. Antoniusschool, en gemeentelijk monument ZLG00301, een woonhuis op Willemskade 9 uit 1865 met een eclectische bouwstijl.

Figuur 3: Gemeentelijke en Rijksmonumenten nabij het plangebied geprojecteerd op de huidige topografie.

Het grondwaterpeil in het plangebied fluctueert rond het gemiddelde van 27 cm -NAP.[3]

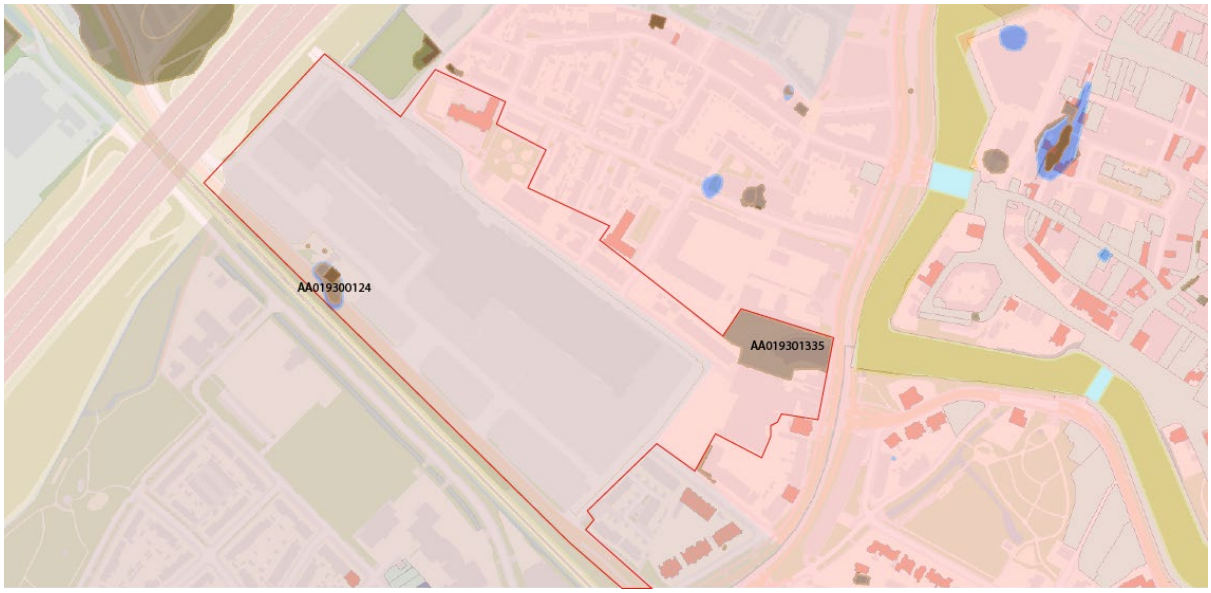
Bestaande ondergrondse werken (funderingen)

De huidige IJsselhallen bestaan uit drie hoofdbouwfasen. Een eerste fase stamt uit 1971. Dit gebouw zal worden behouden. De tweede fase komt uit 1989 en zal worden gesloopt. Dit gedeelte van het gebouw is gefundeerd op betonnen poeren en betonplaten. In bijlage 1 zijn de doorsneden van het gebouw inclusief funderingsmethodiek te zien. De bodemverstoring onder dit gedeelte van het gebouw zal daarom minimaal geweest zijn. In 1994 volgt een aanbouw aan het in 1989 gebouwde deel. Ook hier is sprake van een fundering op betonplaten en zal de bodemverstoring minimaal zijn. De huidige studentenflat (Veemarkt 21) is gebouwd in 1970 en beschikt aan de noordwestzijde over een fietsenkelder die gedeeltelijk ondergronds ligt. Verwacht wordt dat onder het flatgebouw meer bodemverstoring aanwezig.

[3] Grondwaterpeilput B21G0489; https://www.grondwatertools.nl/gwsinbeeld/ (bezocht op 06-12-2022).

Bodemverontreiniging

In het plangebied zijn twee locaties waar de bodem verontreinigd is. Op locatie AA019300124, onder het huidige tankstation is een bodemverontreiniging geconstateerd. Waarschijnlijk gaat het hier om olie. Op locatie AA019301335, onder het huidige Rabobankgebouw is de bodem in 1996 gesaneerd vanwege diffuse verontreiniging met Ph (>T) en PAK (>I).[4]

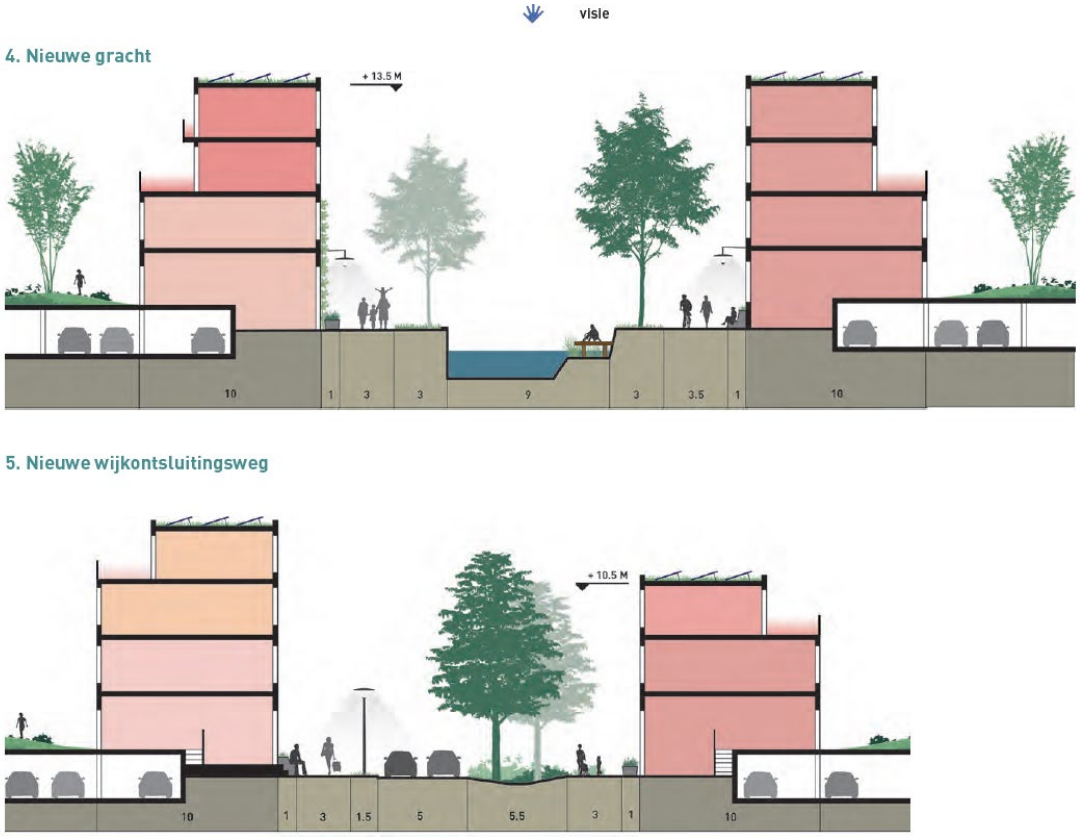

Figuur 4: Bodemverontreiniging Nieuwe Veemarkt. In rode omlijning het plangebied (Geo-informatie Portaal Zwolle).

[4] Intern GEO informatie Portaal Gemeente Zwolle.

2.2 Toekomstige situatie

In de nabije toekomst zal op de locatie van het plangebied een nieuwe woonwijk worden gerealiseerd. Deze woonwijk valt onder het gemeentelijk plan ‘Nieuwe Veemarkt’.[5] De nieuwe woonwijk zal een multifunctionele wijk worden, met ruimte voor woon, werk en vermaak. De bebouwing zal bestaan uit verschillende (ca. 12) bouwblokken waarvan de meeste rond de 14 meter hoog worden. Een enkel bouwblok zal rond de 30 meter zijn. Volgens de Gebiedsvisie Nieuwe Veemarkt beschikken de nieuwe bouwblokken over ondergrondse parkeergarages en zal er bodemverstoring plaatsvinden. Ook wordt er een nieuwe watergang gegraven door het gebied, deze zal enkele meters diep zijn.

Figuur 5: Twee van de doorsneden van de Nieuwe Veemarkt met woonblokken, ondergrondse parkeergarages en een watergang.

[5] Gebiedsvisie Nieuwe Veemarkt; https://www.zwolle.nl/nieuwe-veemarkt-0 (bezocht op 07-12-2022).

3. Overheidsbeleid

3.1 Archeologie beleid gemeente Zwolle

Het heersende archeologiebeleid voor dit gebied is het archeologiebeleid van gemeente Zwolle.[6] Dit beleid is op 18 augustus 2008 vastgesteld, waarin de wet en regelgeving omtrent archeologisch onderzoek binnen de gemeente Zwolle, en de daarbij behorende onderzoeksthema's staan opgesteld.

De diepte en de oppervlakte zijn van belang bij de keuze of een archeologisch vervolgonderzoek noodzakelijk is. Indien de te verstoren oppervlakte 100m^2 of meer bedraagt en de verstoring 0,5m diep vanaf het maaiveld gerekend gaat, wordt een vervolgonderzoek gedaan. In de binnenstad van Zwolle ligt deze oppervlaktegrens op 30m^2. Vervolgens wordt gekeken wat de archeologische waarden zijn en welke gegevens daarachter liggen.
De Archeologische Waarderingskaart deelt de gebieden op in 0%, 10%, 50% 90% en 100%. De waarden zijn op basis van verschillende bronnen, zoals informatie van waarnemingen, amateur archeologen, de geomorfologische kaart, oudste Kadastraal Minuutplan, Archis en waarnemingen uit veldwerk toegedeeld. Een gebied dat is aangeduid met 0% wordt gezien als een archeologisch leeg of verstoord gebied. Het kan gebaseerd zijn op archeologisch onderzoek dat er al is verricht of door andere secundaire analyses. In een 0% gebied zijn geen consequenties verbonden aan eventuele grond verstorende werkzaamheden. De archeologische waarden zijn onbekend indien een gebied is aangeduid met 10%. Op basis van de geomorfologische kenmerken wordt wel een lage verwachting geschat, maar is wel mogelijkheid op archeologische sporen. In sommige gevallen wordt een inventariserend onderzoek aanbevolen.
Een gebied dat is aangeduid met 50% is archeologisch waardevol en heeft een hoge verwachting. Vaak liggen deze gebieden op dekzandruggen of rivierduinen, waardoor de kans op prehistorie, middeleeuwen of archeologische sporen 1:2 is. Vaak wordt een inventariserend onderzoek aanbevolen.
Een gebied met een 90% waardering is erg waardevol en de kans op vondsten is bijna 100%. Vaak is dit gebaseerd op kennis van een site in de nabije omgeving of door een bureaustudie. Het is noodzakelijk om het terrein op te graven. Dit laatste is ook het geval voor de gebieden met een 100% waardering. Dit zijn de archeologische toplocaties waarbij met 100% zekerheid te stellen is dat er archeologische resten liggen.[7]

Het plangebied ligt voor een groot deel in een gebied met een archeologische waarde van 10%. Dit komt door het in de jaren '30 van de vorige eeuw gebouwde Openbare Slachthuis aan de Rieteweg. Naast dit slachthuis is het nog steeds aanwezige tankstation gebouwd. Ook dit ligt in een 10% gebied. Twee zones liggen in een gebied met een archeologische waarde van 50%. Het gaat om de noordwestelijke zijde van het plangebied waar het oudste deel van de IJsselhallen (de uitbreiding van de Veemarkt uit 1971) staat en op de locatie van de huidige Jumbo-supermarkt.

3.2 Kwaliteitsnorm Nederlands Archeologie

In de nieuwe Erfgoedwet, vastgesteld op 9 december 2015, staat vermeld dat het verboden is om zonder een certificaat handelingen te verrichten die betrekking hebben op het "*opsporen, onderzoeken of verwerven van cultureel erfgoed of onderdelen daarvan, waardoor verstoring van de bodem, of verstoring of gehele of gedeeltelijke verplaatsing of verwijdering van een archeologisch monument of cultureel erfgoed onder water optreedt".*[8]
Op basis hiervan is de BRL4000 opgesteld en de huidige KNA 4.1. Dit bureauonderzoek is uitgevoerd conform de KNA 4.1 protocol 4002 Bureauonderzoek van het SIKB.

[6] Archeologie beleid gemeente Zwolle, vastgesteld op 18 augustus 2008.
[7] Gemeente Zwolle 2008, 8-9.
[8] Rijksoverheid 2015, 14.

4. De Historische gegevens

4.1 Historisch kaartmateriaal

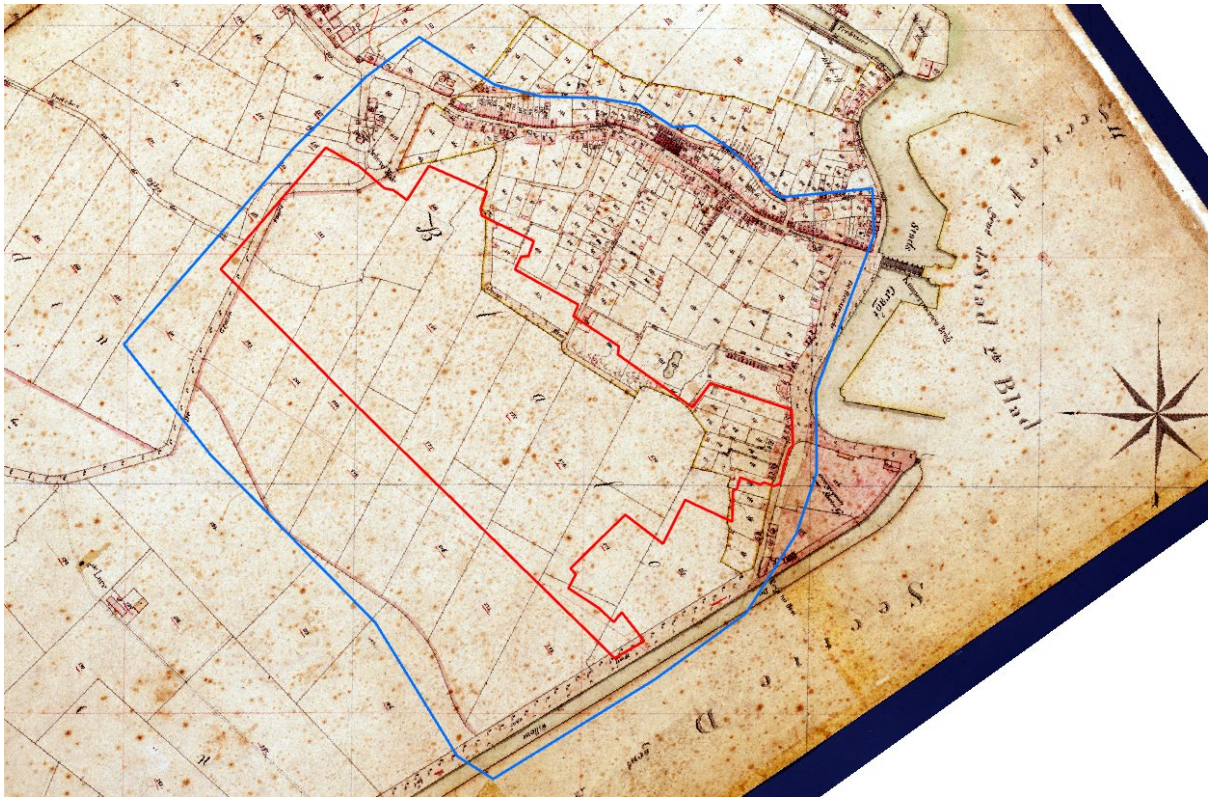

Figuur 6: Een kaart uit het begin van de achttiende eeuw met daarop weergegeven het plangebied in rood en het onderzoeksgebied in blauw.

De eerste kaart van het gebied met een perceelindeling is de kaart '*Retrenchement du Mastenbroeck depuis la ville de Swol jusques a la rivière d'Yssel en Overissel´* uit het begin van de achttiende eeuw.[9] De straten Grote Voort, Kleine Baan en Grote Baan zijn al op de kaart aangegeven. Het erf De Lure ligt ten zuidwesten van het onderzoeksgebied aan een zijweg van de Grote Voort. De rest van het plangebied, met uitzondering van een klein deel aan de huidige Willemskade, is ingedeeld in grote, brede rechthoekige percelen die georiënteerd zijn vanuit de Hoogstraat richting een natuurlijk gevormde perceelgrens tussen boerderij De Lure en het huidige plangebied. Deze natuurlijke perceelgrens loopt verder ten zuidoosten van het Retrenchement, de latere Willemsvaart.

In het begin van de negentiende eeuw is de eerste kadastrale kaart gemaakt, het kadastraal minuutplan uit 1811-1832.[10] Uit deze kaart kan ook worden opgemaakt wat voor functie een gebouw had, wie de eigenaren van de gebouwen waren en wat hun beroep was. De perceelindeling in het plangebied is vrijwel ongewijzigd ten opzichte van de Franse kaart uit het begin van de achttiende eeuw. In de wijk Kamperpoort is wel enige ontwikkeling te zien. De wijk Kamperpoort is in honderd jaar tijd vergroot en strekt zich nu zuidwaarts uit tot aan de Kleine Baan en de Grote Baan. Vooral aan de Grote Baan zijn huizen te zien, maar deze liggen net buiten het plangebied. Verder bestaat deze zijde van de wijk Kamperpoort vooral uit tuinen en tuinhuizen.

[9] Bibliothèque nationale de France, département Cartes et plans, GE DD-2987 (4739); https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/btv1b53042844m.r=swol?rk=42918;4 (bezocht op 06-12-2022).
[10] Kadastrale kaart MIN04061E01; https://beeldbank.cultureelerfgoed.nl (bezocht op 07-12-2022).

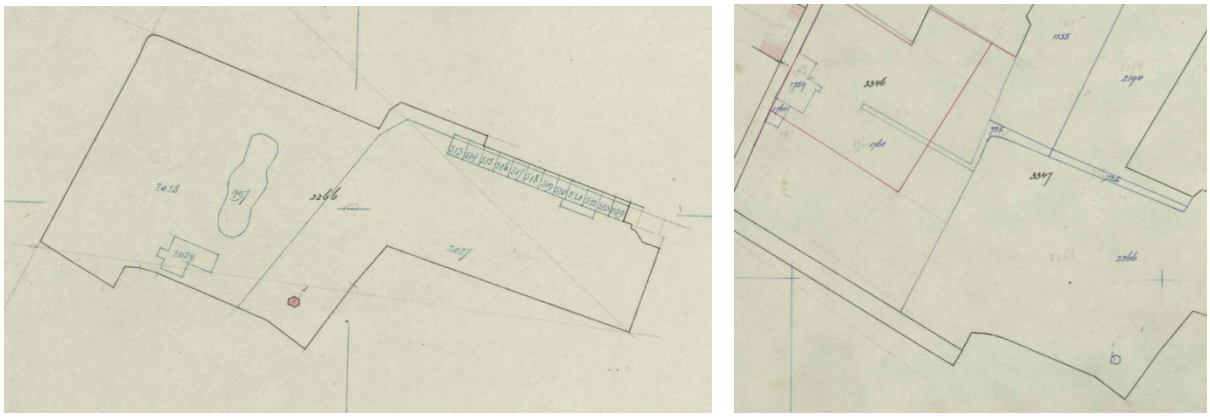
Figuur 7: Plan- en onderzoeksgebied geprojecteerd op het kadastraal minuutplan 1811-1832 (Team Archeologie Zwolle).

Twee uitzonderingen zijn twee grote panden op de grens van het plangebied:
Het gaat als eerste om perceel E493, een groot huis van inspecteur Servaas Antonius Gallé [wordt ook Servaas Antoni Gallé en Gervais Antoine Gallé genoemd][11], op de locatie van de huidige St. Antoniusschool en Grote Baan 45. Het gebouw en het perceel van Gallé, inclusief tuinen en koepel, liggen gedeeltelijk in het plangebied. Servaas Antonius Gallé werd geboren op 17 juli 1780 in 's Hertogenbosch. Zijn vader was Carel Jan Gallé en zijn moeder Catharina Petronella Fetmenger. In 1815 was hij weduwnaar van Susanna Joanna Jacoba Gallé.[12] Hij trouwde daarna met de te Valens, Zwitserland geboren jonkvrouw Rose Elizabeth Convers te Helvoirt op 10 september 1815. Op dat moment was Servaas Antonius Gallé al belastinginspecteur en woonde hij in Zwolle.[13] Rose Elizabeth Convers sluit zich aan bij de Waalse kerkgemeenschap in Zwolle.[14] Samen krijgen zij zeven kinderen, waarvan Maria Catharina Henrietta Gallé trouwt met Augustus Derk Daendels, zoon van Herman Willem Daendels. Waarschijnlijk woonde Servaas Antonius Gallé op dat moment in het betreffende pand in de Kamperpoort. Het pand had een grondoppervlakte van 163 m^2 en was één van de grootste huizen van de wijk. In 1848 overlijdt Servaas Antonius Gallé te Zwolle. Op basis van de Topografische en Militaire Kaart (TMK) en verschillende Bonnekaarten tussen 1848 en 1930 is te zien dat het gebouw geleidelijk gesloopt word. In 1930 is het geheel verdwenen.

Het tweede pand staat op perceel E495-E498 en is in eigendom van Arnoldia Antonia Helmich, de weduwe van Gerardus Everhardus Vos de Wael. Het pand ligt eveneens aan de Grote Baan, naast het huis van Servaas Antonius Gallé. Gerardus Everhardus de Waal werd op 23 december 1749 in Zwolle geboren als zoon van Egbertus Vos de Wael en Johanna Maria van Sonsbeeck. In de statie Koestraat werd op 23 december 1749 Gerardus Everardus gedoopt. Hij behaalde in 1770 zijn doctorsbul in de rechten in Leiden. Door zijn katholieke afkomst waren zijn mogelijkheden beperkt en werd hij als een

[11] https://www.genealogieonline.nl/stamboom-roosegaarde-bisschop/I1210.php (bezocht op 07-12-2022).
[12] https://www.bhic.nl/memorix/genealogy/search/deeds/2a8742a7-e7c2-abb6-814d-26d17b6de2da (bezocht op 07-12-2022).
[13] https://www.bhic.nl/memorix/genealogy/search/deeds/2a8742a7-e7c2-abb6-814d-26d17b6de2da (bezocht op 07-12-2022).
[14] Collectie Overijssel, toegangsnr. 0709, inv.nr. 754A, f.10.

soort tweederangs burger beschouwd. Zo mocht hij in Overijssel geen openbare ambten vervullen. Dit is de reden waardoor hij uitweek naar Limburg waar hij raad werd van het Hof van Gelre in Venlo. Op 13 juni 1784 trad hij in Zwolle in het huwelijk met Arnoldina Antonia Helmich, een dochter uit een voornaam katholiek geslacht. Zij kregen negen kinderen die allemaal in Venlo werden geboren. Na het overlijden van zijn schoonvader Arnoldus Johannes Helmich in 1783 werd hij onder andere eigenaar van het huis Nieuwstraat 5 met bijbehorend koetshuis. In 1802 kocht hij toen het gezin terugkeerde naar Zwolle ook het huis Schoutenstraat 13. In dat jaar trad hij ook toe tot het stadsbestuur waar hij tot 1810 deel van bleef uitmaken. In 1813 werd hij lid van de Provinciale Staten van Overijssel. Zijn plaats in het stadsbestuur was toen ingenomen door zijn zoon Arnoldus Johannes Vos de Wael. Arnoldus Johannes Vos de Wael was vanaf 1813 tot 1855 de langs zittende burgemeester van Zwolle.
Gerardus stierf op 29 juli 1830 op de Kranenburg. Het landgoed Kranenburg kwam in handen van een andere zoon mr. Egbertus Ludovicus Antonius Vos de Wael. Na de dood van Gerardus in 1830 bleef Arnoldia Antonia Helmich als weduwe achter, zij bezat vele huizen in Zwolle en leefde als rentenierster. Het is dus niet duidelijk of het gebouw op perceel E495-E498 door haar bewoond werd of slechts verhuurd werd aan derden. Wel is achter het pand een grote tuin met ‘siervijver ter vermaak’ gelegen. Hierdoor lijkt het iets aannemelijker dat Arnoldia Antonia Helmich zelf in het huis gewoond heeft. Uiteindelijk sterft zij een jaar later, op 7 december 1831 op 73 jarige leeftijd. In 1891 wordt het huis gesloopt en de siervijver gedempt, alleen de theekoepel blijft staan. Deze wordt pas in 1930 gesloopt als de Nieuwe Veemarkt wordt aangelegd.

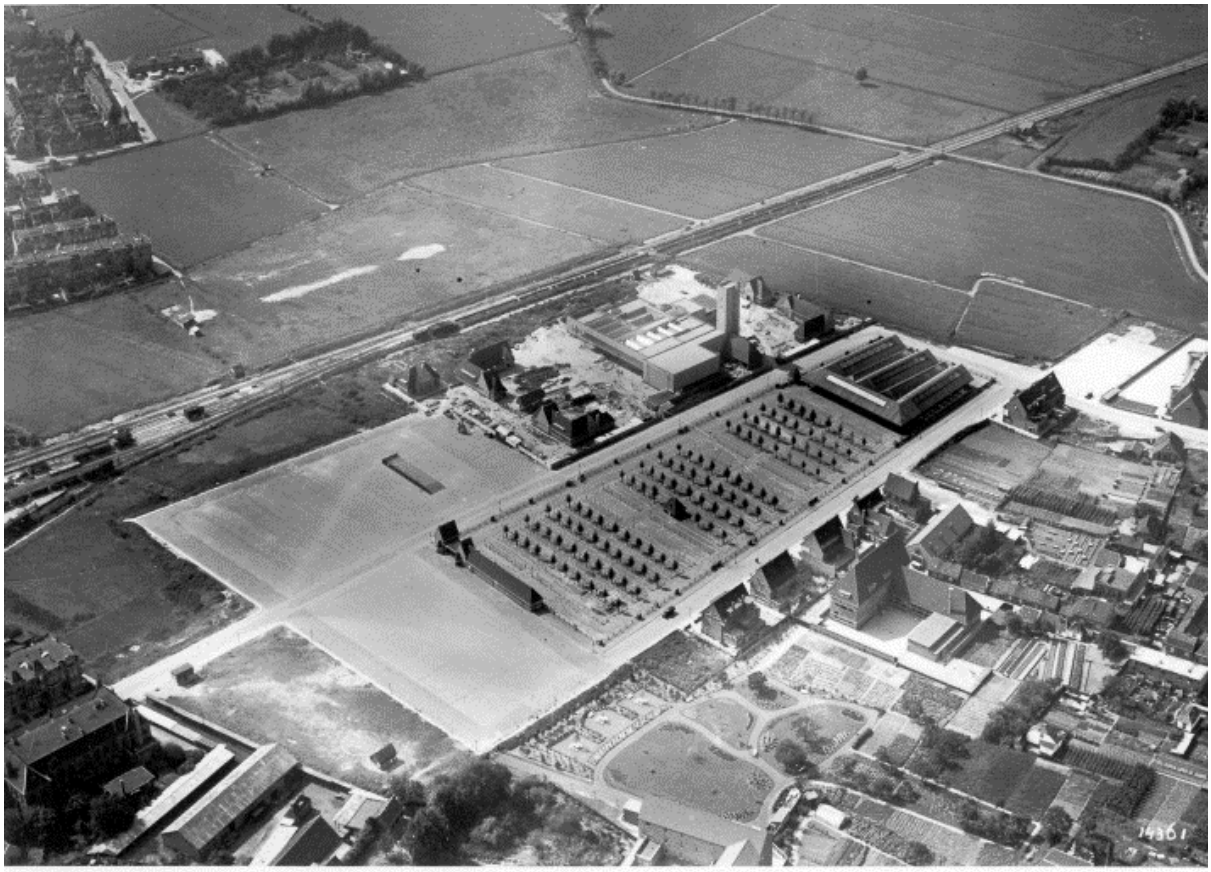
Figuur 8: Links de situatie van perceel E495-E498 in 1891 en rechts de situatie in 1930 (https://service10.kadaster.nl/iad/kdv/#/kdv, bezocht op 07-12-2022).

Aan het eind van de negentiende eeuw worden aan weerzijden van de huidige Elbertsschool boerderijen gebouwd. Eén daarvan ligt in het plangebied aan de Kleine Baan. Het gaat om een boerderij met een schilddak met wolfeinden. De boerderij ligt onder de huidige speeltuin ten oosten van de Elbertsschool. De boerderij is lange tijd in gebruik geweest als koffiehuis en werd uitgebaat door de familie Bergman.

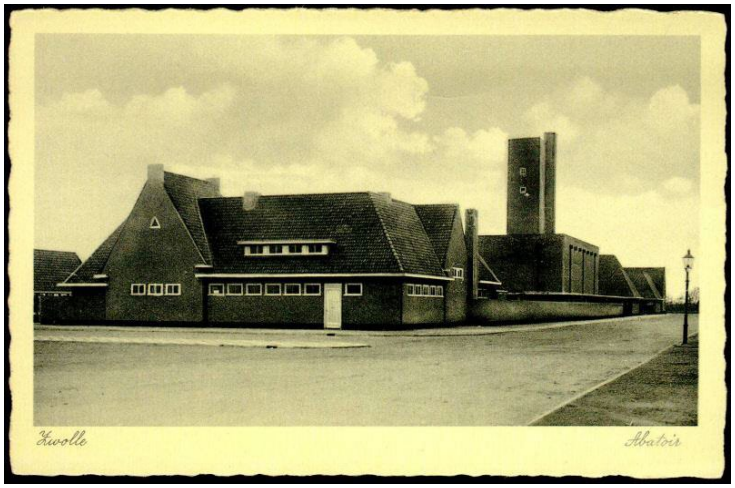

Figuur 9: Foto van de boerderij met op de achtergrond de Elbertsschool (Bron: Buurtmuseum Kamperpoort).

In 1930 werd in de wijk Kamperpoort een nieuwe veemarkt aangelegd, aanvankelijk met een drietal overkappingen en een toegangspoort. Ter versteviging van de ondergrond werd eerst een laag zand aangebracht. Hoe dik dit zandpakket was is niet bekend. Al snel werd in 1934 op een naastgelegen terrein een openbaar slachthuis gebouwd. Het hiervoor genoemde boerderijtje is eveneens te zien rechts op de foto. De twee huizen van Servaas Antonius Gallé en van Arnoldia Antonia Helmich zijn dan al gesloopt en niet meer op de foto te zien. Ten noorden van de Veemarkt ontstaan enkele grote hotels en cafés, die onder andere als accommodatie dienen voor de vele bezoekers van de veemarkt. De kronkelende perceelgrens die op de grens van het huidige onderzoeksgebied ligt is nog steeds in het landschap aanwezig. Enkele waterplassen verraden dat het gebied tussen deze perceelgrens en de spoorlijn drassig is en lager is gelegen dan het omringende gebied.

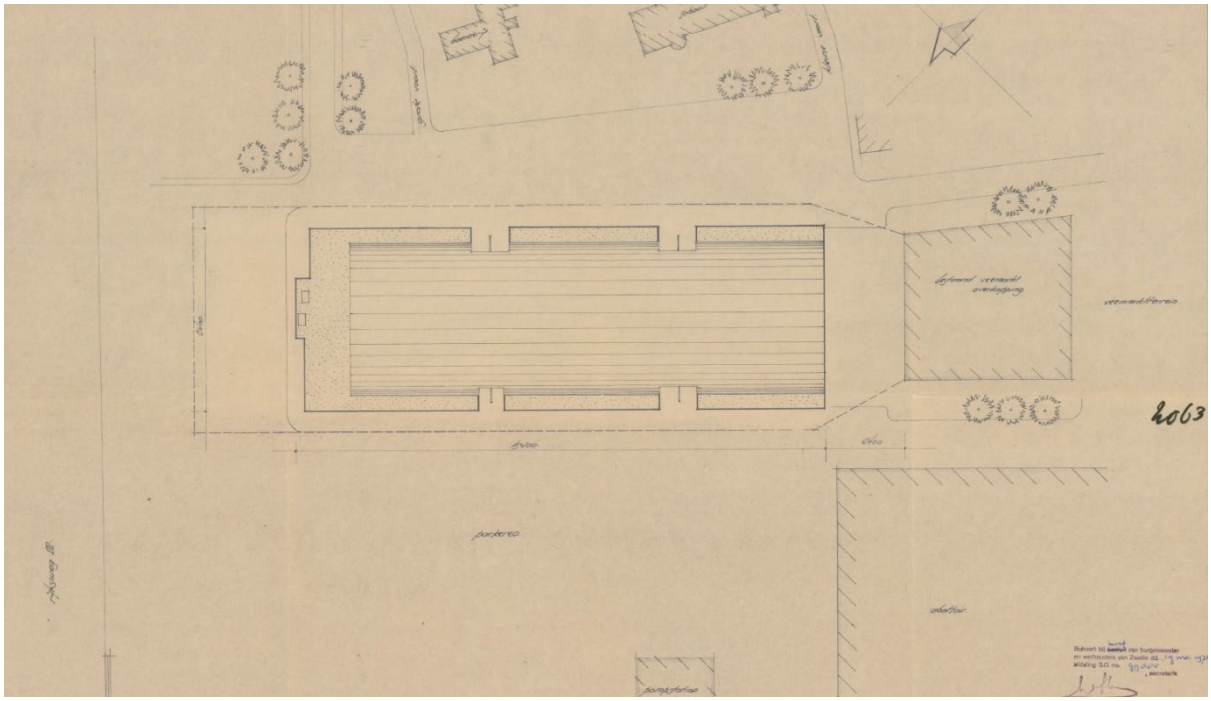

Figuur 10: Luchtfoto omstreeks 1935 van de veemarkt, het slachthuis en het zuidelijke gedeelte van de wijk Kamperpoort (Bron: Buurtmuseum Kamperpoort).

Figuur 11: Het Abatoir, een synoniem voor het openbare slachthuis (Bron: Buurtmuseum Kamperpoort).

In 1971 worden aan de westzijde van de veemarkt nieuwe booghallen gebouwd die als uitbreiding van de veemarkt dienen. In het huidige ontwerpplan ‘Nieuwe Veemarkt’ worden deze booghallen behouden en krijgen ze een nieuwe functie.

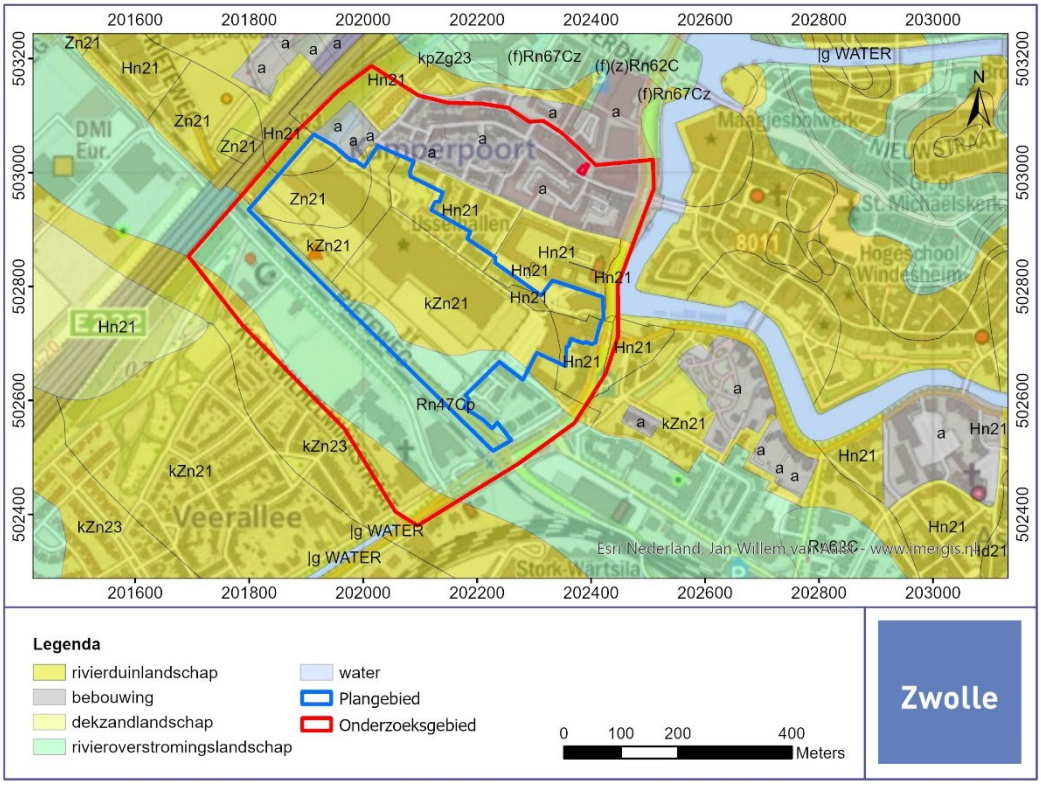
Figuur 12: Uitbreiding van de Veemarkthallen in 1971 (https://service10.kadaster.nl/iad/kdv/#/kdv, bezocht op 07-12-2022).

Aan het eind van de twintigste eeuw volgen nog meerdere verbouwingen in 1989 en 1994 waarbij de Veemarkthallen grootschalig worden uitgebreid. Deze uitbreidingen liggen dan gedeeltelijk op de locatie van het voormalige slachthuis.

Figuur 13: Luchtfoto uit 1975 van de Veemarkthallen (Bron: Buurtmuseum Kamperpoort).

5. De aardwetenschappelijke situatie

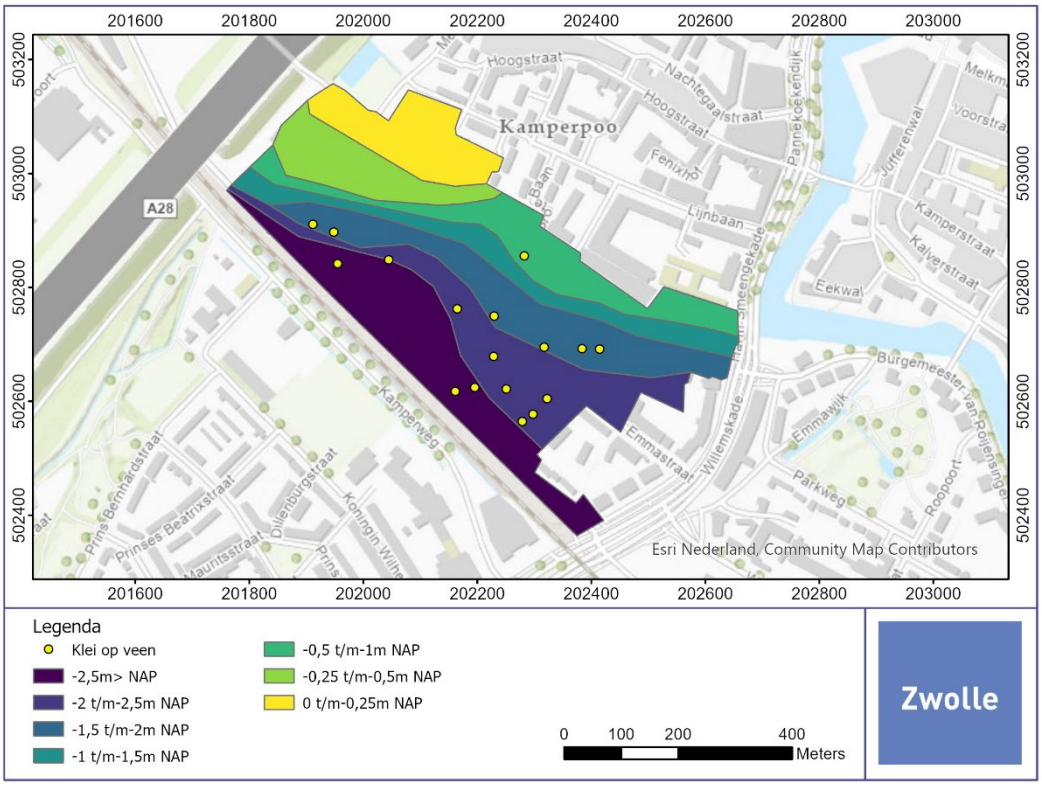

Figuur 14: Gecombineerde geomorfologische en bodemkaart met plan- en onderzoeksgebiedaanduiding.

Op de gecombineerde geomorfologische kaart en bodemkaart is in het zuiden van het plangebied een rivieroverstromingsvlakte weergegeven. Op die locatie ligt voornamelijk klei op veen. Waarschijnlijk is de kronkelende perceelgrens die zowel op luchtfoto's uit het begin van de twintigste eeuw als op ouder kaartmateriaal te zien is een restant van deze rivieroverstromingsvlakte. De rest van het plangebied ligt op een rivierduin. Deze kan echter worden onderverdeeld in een rivierduin met of zonder kleidek.

Een recent booronderzoek[15] heeft een beter beeld kunnen geven van de ondergrond. De boorstaten zijn door Team Archeologie tot een bodemmodel gevormd. Uit dit bodemmodel blijkt dat in het noorden van het plangebied de natuurlijke zandbodem tussen de 0 en -0,25 m NAP ligt. In het zuiden is dat een stuk dieper, namelijk op een diepte beneden -2,5 m NAP. Echter, ligt in het zuiden van het plangebied een klei op veen bodem. Deze gegevens sluiten aan op archeologisch onderzoek aan de Meeuwenlaan (OM-nr.: 2271591100) en Nieuwe Haven (OM-nr.: 4024747100). Bij die onderzoeken, grenzend aan de noordzijde van het plangebied, werden vergelijkbare zandhoogtes geconstateerd.

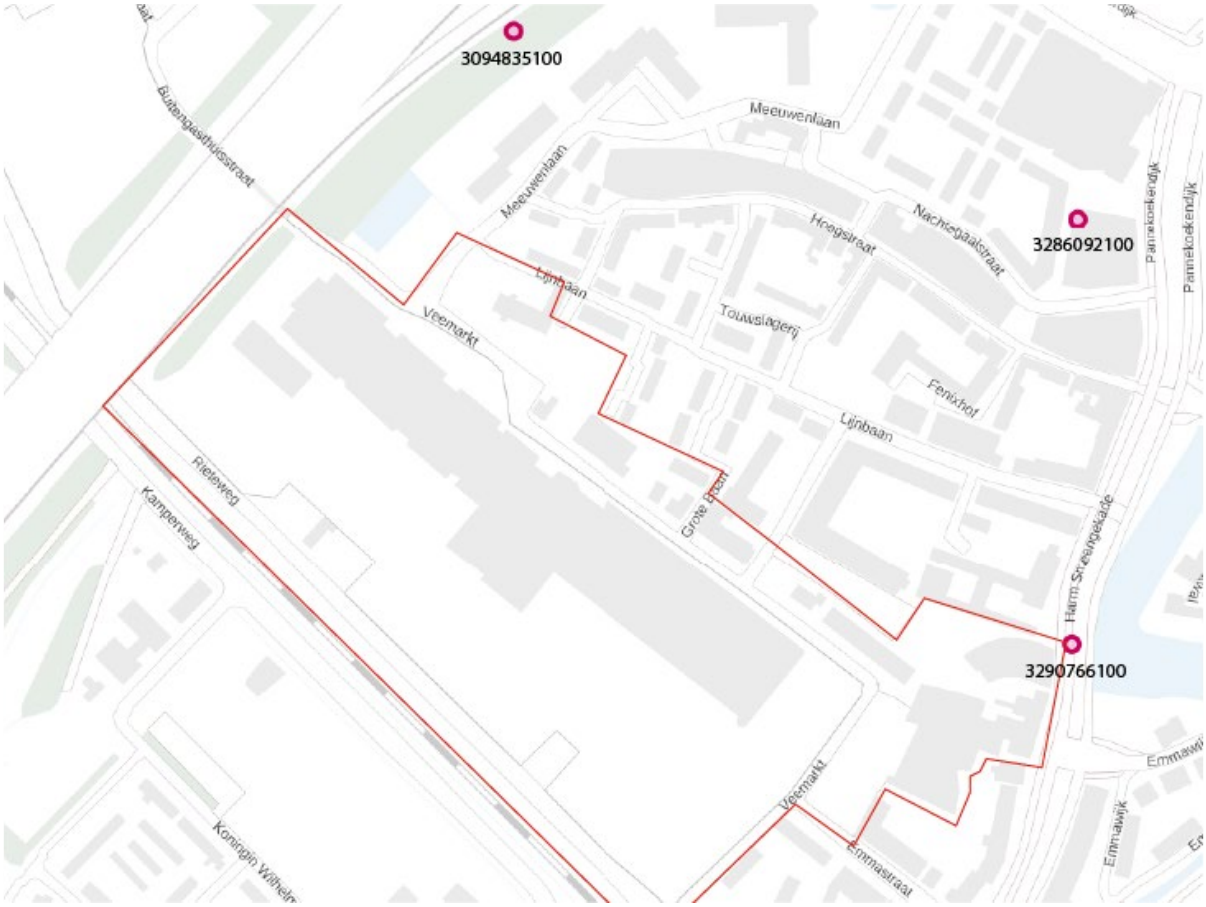
[15] Starre 2022, bijlage 3.

Figuur 15: Ondergrondmodel van zanddiepten in het plangebied. Eveneens weergegeven zijn locaties waar klei op veen voorkomt.

6. Bekende archeologische waarden

6.1 Meldingen van waarnemingen

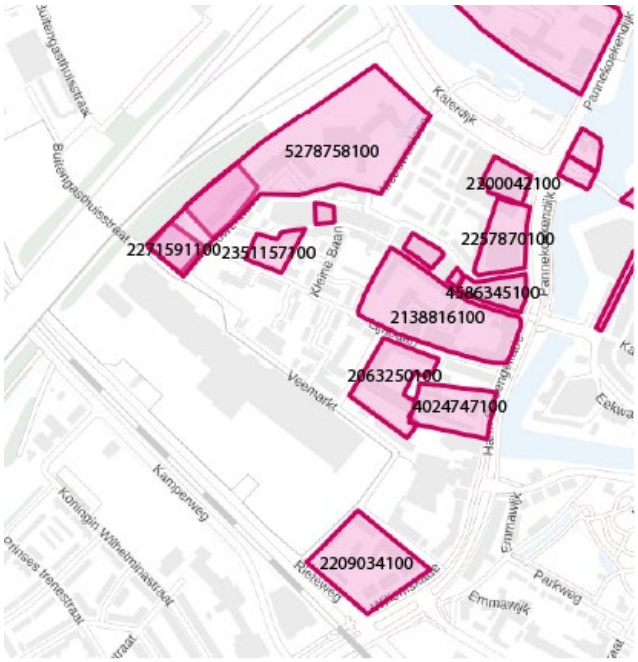
Figuur 16: Drie vondstmeldingen in de buurt van het plangebied (archis.cultureelerfgoed.nl)

Tabel 1: locaties vondstmeldingen in de buurt van het plangebied in tabelvorm.

Locatie	Meldingsnr Archis	Vinder	Methode	Vondst
Kamperpoort	3290766100	n.b.	Aanleg riool	Glaszegel 'Pyrmont Water' 1750-1770
	3094835100	n.b.	Metaaldetectie	Set van 6 metalen sluitgewichten gemaakt te Neurenberg, Nieuwe Tijd Vroeg
	3286092100	A. Verhoeven	Oppervlakte-vondst	Middeleeuws gebruiksaardewerk 8e-13e eeuw.

6.2 Archeologisch onderzoek

In de buurt van het plangebied zijn in het verleden meerder archeologische onderzoeken uitgevoerd. Deze onderzoeken vonden voornamelijk plaats in de wijk Kamperpoort. In en ten zuiden van het plangebied is nog nooit archeologisch onderzoek gedaan.

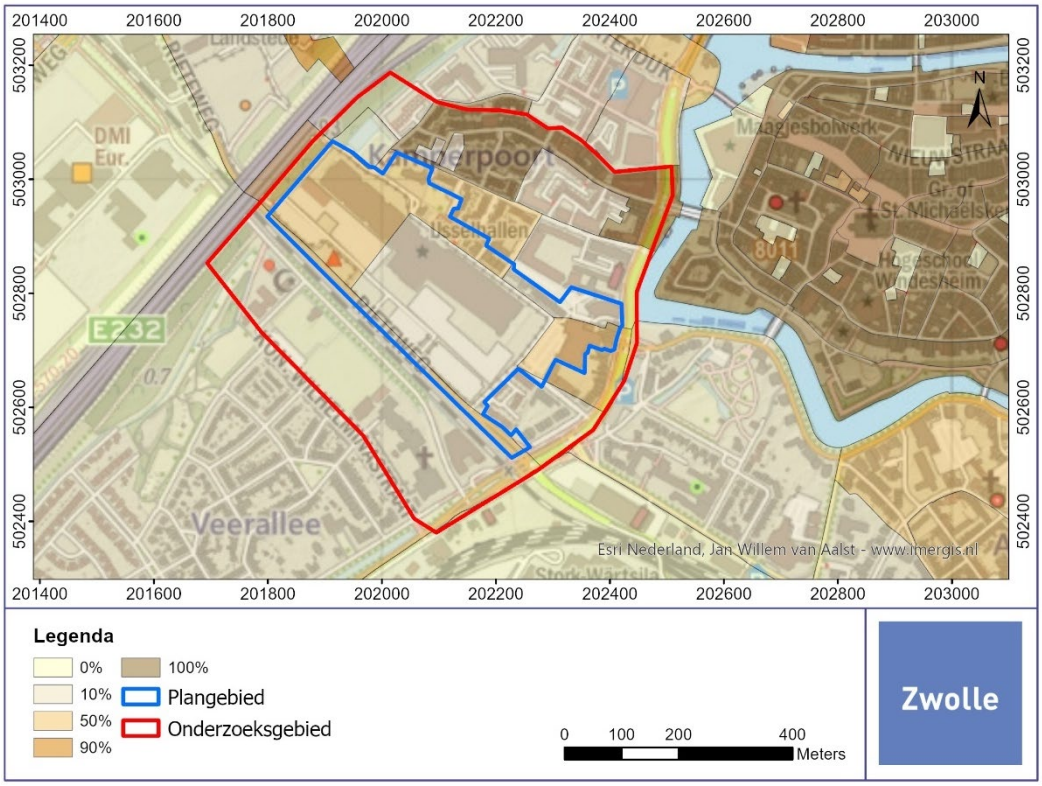
Figuur 17: Archeologische onderzoeken in de buurt van het plangebied.

Tabel 2: Archeologische onderzoeken in de buurt van het plangebied.

Locatie	Meldingsnr. Archis	Onderzoek	Datering Complex	Archeologisch Rapport
Irishof	2209034100	IVO-O	n.b.	Fijma, P., 2010. *Archeologisch onderzoek Irishof te Zwolle*, De Bilt.
Nieuwe Haven	4024747100	IVO-P	15de tot 20ste eeuw	Klomp, M., S. van Zanten en J. Groeneweg, 2019. *Nieuwe-Haven*, Zwolle.
Nieuwe Haven	2063250100	IVO-P	n.b.	Klomp, M., 2005. *Inventariserend veldonderzoek Nieuwe Haven*, Zwolle.
Fenix Terrein	2138816100	IVO-P	15de tot 20ste eeuw	Klomp, M., 2006. *Inventariserend veldonderzoek Fenix*, Zwolle.
Kop van Hoog	4586345100	OPG	13de tot 20ste eeuw.	Cremers, W.J.M., M.D.J. Klomp en S. van Zanten, 2020. *De kop van Hoog. Een archeologische opgraving tussen Mussenhage en de Hoogstraat te Zwolle*, Zwolle.
Pannenkoekendijk	2257870100	OPG	13de tot 20ste eeuw.	Clevis, H. en M. Klomp, 2014. *De opgraving aan de Pannekoekendijk,* Zwolle.
Blekerij	2200042100	IVO-P	13de tot 20ste eeuw.	Klomp, M., 2011. *Een blekerij en bewoning aan de Pannekoekendijk*, Zwolle.
Kleine Voort	2351157100	IVO-P	15de tot 20ste eeuw	Klomp, M., 2009. *Kleine Voort*, Zwolle.
Meeuwenlaan	2271591100	IVO-P	15de tot 20ste eeuw	Groenhuijzen, M., 2009. *Meeuwenlaan*, Zwolle.
Meeuwenlaan	5278758100	IVO-O	n.b.	Adegeest, M.C. en J.J. Hekman, 2022. *Archeologisch onderzoek plangebied Meeuwenlaan te Zwolle, gemeente Zwolle. Bureauonderzoek en inventariserend veldonderzoek d.m.v. verkennende boringen*, De Bilt.

6.3 Waardekaarten

Het plangebied ligt voor een groot deel in een gebied met een archeologische waarde van 10%. Dit komt door het in de jaren ’30 van de vorige eeuw gebouwde openbare slachthuis aan de Rieteweg. Naast dit slachthuis is het nog steeds aanwezige tankstation gebouwd. Ook dit is een 10% gebied. Twee zones liggen in een gebied met een archeologische waarde van 50%. Het gaat om de noordwestelijke zijde van het plangebied waar de bogenhal (de uitbreiding van de Veemarkt uit 1971) staat en op de locatie van de huidige Jumbo-supermarkt.

Figuur 18: Plan- en onderzoekgebied geprojecteerd op de Archeologische Waarderingskaart Zwolle.

Op de Archeologische Monumenten Kaart (AMK) is de binnenstad van Zwolle aangegeven als archeologische monument 13961: terrein van archeologische waarde.[16] Het plangebied ligt binnen dit archeologische monument. Op de IKAW (Indicatieve Kaart Archeologische Waarden) is het plangebied gekarteerd als ‘bebouwd’ zonder gespecificeerde verwachting.[17]

[16] https://rce.webgispublisher.nl/Viewer.aspx?map=Archeologie%2Din%2DNederland#.
[17] https://rce.webgispublisher.nl/Viewer.aspx?map=Archeologie%2Din%2DNederland#.

7. Gespecificeerde verwachting

In het plangebied ligt een rivierduinflank met een rivieroverstromingsvlakte in het zuiden. Deze locatie zou geschikt zijn voor bewoning. De verwachting is dus dat er nederzettingssporen uit de Prehistorie tot de Nieuwe Tijd aanwezig zouden kunnen zijn. Ook zou het rivierduin al in het Mesolithicum of Paleolithicum gebruikt kunnen zijn. De vraag is ook in hoeverre het rivieroverstromingslandschap door de tijd heen is gebruikt.
Twee landhuizen van Servaas Antonius Gallé en Arnoldia Antonia Helmich liggen gedeeltelijk in het plangebied. Van deze landhuizen zouden funderingen in de bodem aanwezig kunnen zijn. Ook zouden beerputten behorend tot deze landhuizen in de bodem kunnen worden aangetroffen. Mogelijk zou ook nog een tuinindeling van deze landhuizen in de bodem aanwezig kunnen zijn. Hetzelfde geldt ook voor een boerderij ten zuidoosten van de Elbertsschool. Van de oudste fase van de Veemarkthallen uit de jaren '30 van de vorige eeuw zouden funderingen van de toegangspoort aangetroffen kunnen worden.

Tabel 3: Korte archeologische verwachting per archeologische periode en diepte ligging.

Archeologische periode	**Gespecificeerde verwachting**	**Te verwachten resten en/of sporen**	**Relatieve diepte t.o.v. maaiveld.**
(Laat-)Paleolithicum (tot ca. 8800 v. Chr.)	Erg Laag	vuurstenen gebruiksvoorwerpen	In de top van de rivierduinafzettingen
Mesolithicum (ca. 8800 tot 4900 v. Chr.)	Laag	Haardkuilen en vuurstenen Gebruiksvoorwerpen	In de top van de rivierduinafzettingen
Neolithicum (5300-2000 v. Chr.)	Laag	Akkerlaag en/of nederzettingssporen: kleine fragmenten aardewerk, natuursteen en vuurstenen gebruiksvoorwerpen, houtskool	In de top van de rivierduinafzettingen
Bronstijd (2000-800 v. Chr.)	Laag	Akkerlaag en/of nederzettingssporen: kleine fragmenten aardewerk, natuursteen en vuurstenen gebruiksvoorwerpen, houtskool en metalen gebruiksvoorwerpen	In de top van de rivierduinafzettingen
IJzertijd (800-12 v. Chr.)	Laag	Akkerlaag en/of nederzettingssporen: kleine fragmenten aardewerk, natuursteen en vuurstenen gebruiksvoorwerpen, houtskool en metalen gebruiksvoorwerpen	In de top van de rivierduinafzettingen
Romeinse Tijd (12 v. Chr. – 450 n. Chr.)	Laag	Akkerlaag en/of nederzettingssporen: kleine fragmenten aardewerk, natuursteen en vuurstenen gebruiksvoorwerpen, houtskool en metalen gebruiksvoorwerpen	In de top van de rivierduinafzettingen
Vroege Middeleeuwen (450–1000 n. Chr.)	Middelhoog	Bewoningssporen van een (boeren)erf: kleine fragmenten aardewerk, metaalresten, glasresten, houtskool, botresten, organische resten en gebruiksvoorwerpen.	In de top van de rivierduinafzettingen
Late Middeleeuwen (1000–1500 n. Chr.)	Hoog	Bewoningssporen van de eerste fase van de stad: kleine fragmenten aardewerk, metaalresten, glasresten, houtskool, botresten, organische resten en gebruiksvoorwerpen.	In ophogingslagen en In de top van de rivierduinafzettingen
Nieuwe Tijd (1500-heden)	Erg Hoog	Bewoningssporen van de stad: muurwerk, vloeren, beerputten, afvalkuilen: kleine fragmenten aardewerk, metaalresten, glasresten, houtskool, botresten, organische resten en gebruiksvoorwerpen.	In en bovenop de ophogingslagen, recht onder het maaiveld

Tabel 4: Korte samenvatting in tabelvorm van de gespecificeerde archeologische verwachting.

Onderwerp	**Archeologische verwachting**
Datering	Prehistorie, Vroege en Late Middeleeuwen, Nieuwe tijd
Complextype	Erf en/of perceelgrenzen, nederzettingssporen, funderingen, uitbraaksleuven, afvalkuilen.
Omvang	De hierboven genoemde verwachting geldt voor het gehele plangebied.
Diepteligging	Onder het straatniveau tot minimaal 80 cm.
Locatie	Nieuwe Veemarkt te Zwolle, gemeente Zwolle.
Artefacten/uiterlijke archeologische kenmerken	Aardewerk, bot, bouwmateriaal, glas, leer, vuursteen, metaal.
Mogelijke verstoringen	Verstoringen door bouw Slachthuis en veehallen.

8. Advies

8.1 Advies

Op basis van de bovengenoemde historische informatie, de overschrijding van de minimale oppervlakte van 100 m^2 en diepte van 0,5 m van het plangebied en de archeologische waarde van 50% en 10% wordt er een vervolgonderzoek aanbevolen. De geadviseerde methode is een inventariserend veldonderzoek Proefsleuven (IVO-P). Het is bijna zeker dat er bij de geplande bodemingrepen archeologische gegevens verloren zullen gaan. Het doel van het proefsleuvenonderzoek is het aanvullen of toetsen van de archeologische verwachting, zoals geformuleerd is in dit bureauonderzoek. Een proefsleuvenonderzoek is een gebieds- of vindplaats gericht onderzoek waarbij er waarnemingen in het veld worden verricht om extra informatie te verkrijgen over de bekende en verwachte archeologische waarden. Er wordt dan gekeken naar de aard, de omvang, datering, de gaafheid, de conservering en inhoudelijke kwaliteit van de archeologische gegevens.[18]

De algemene onderzoeksvragen bij het inventariserend proefsleuvenonderzoek kunnen luiden:

- Wat is de gaafheid van de archeologische sporen in horizontale en verticale zin?
- Wat is de aard van de sporen en zijn er duidelijke structuren te herkennen?
- Wat is de datering van de vindplaats(en)?
- Wat is de geomorfologische en fysisch geografische gesteldheid en is er een relatie tussen de natuurlijke gesteldheid en de archeologische vindplaats(en)?
- Wat is de staat van de conservering van de sporen en het eventuele vondstmateriaal?
- Wat is de spoor- en vondstdichtheid?
- Wat zijn de begrenzingen van de archeologische vindplaatsen?
- Wat is de mate van verstoring binnen het onderzoeksgebied?

Specifieke onderzoeksvragen voor dit inventariserend proefsleuvenonderzoek kunnen luiden:

- Heeft er een waterloop gestroomd in het rivieroverstromingslandschap in het zuiden van het plangebied? Van wanneer tot wanneer was dat? In welke fasen is deze waterloop gedempt/opgevuld? Zijn er aanwijzingen dat deze potentiële waterloop gebruikt is door mensen?
- Zijn er nog sporen aanwezig van de huizen van Servaas Antonius Gallé en Arnoldia Antonia Helmich?

Het proefsleuvenonderzoek dient te gebeuren conform de gestelde eisen en richtlijnen van de KNA versie 4.1 (protocol 4003). Mocht uit het inventariserend veldonderzoek proefsleuven archeologische resten naar voren komen zal met het Bevoegd Gezag besloten worden of een Definitieve Opgraving noodzakelijk is.

[18] Zie ook: SIKB KNA protocol 4003, 4.

Afbeeldingenlijst

Figuur 1: Plan- en onderzoeksgebied inclusief deelgebieden geprojecteerd op de huidige topografie. 5
Figuur 2: Plangebied Nieuwe Veemarkt weergegeven op de Digitale Tweelingstad Zwolle (intern Gemeente Zwolle). 8
Figuur 3: Gemeentelijke en Rijksmonumenten nabij het plangebied geprojecteerd op de huidige topografie 9
Figuur 4: Bodemverontreiniging Nieuwe Veemarkt. In rode omlijning het plangebied (Geo-informatie Portaal Zwolle). 10
Figuur 5: Twee van de doorsneden van de Nieuwe Veemarkt met woonblokken, ondergrondse parkeergarages en een watergang. 11
Figuur 6: Een kaart uit het begin van de achttiende eeuw met daarop weergegeven het plangebied in rood en het onderzoeksgebied in blauw. 13
Figuur 7: Plan- en onderzoeksgebied geprojecteerd op het kadastraal minuutplan 1811-1832 (Team Archeologie Zwolle). 14
Figuur 8: Links de situatie van perceel E495-E498 in 1891 en rechts de situatie in 1930 (https://service10.kadaster.nl/iad/kdv/#/kdv, bezocht op 07-12-2022). 15
Figuur 9: Foto van de boerderij met op de achtergrond de Elbertsschool (Bron: Buurtmuseum Kamperpoort) 15
Figuur 10: Luchtfoto omstreeks 1935 van de veemarkt, het slachthuis en het zuidelijke gedeelte van de wijk Kamperpoort (Bron: Buurtmuseum Kamperpoort) 16
Figuur 11: Het Abatoir, een synoniem voor het openbare slachthuis (Bron: Buurtmuseum Kamperpoort) 16
Figuur 12: Uitbreiding van de Veemarkthallen in 1971 (https://service10.kadaster.nl/iad/kdv/#/kdv, bezocht op 07-12-2022). 17
Figuur 13: Luchtfoto uit 1975 van de Veemarkthallen (Bron: Buurtmuseum Kamperpoort). 17
Figuur 14: Gecombineerde geomorfologische en bodemkaart met plan- en onderzoeksgebiedaanduiding. 18
Figuur 15: Ondergrondmodel van zanddiepten in het plangebied. Eveneens weergegeven zijn locaties waar klei op veen voorkomt. 19
Figuur 16: Drie vondstmeldingen in de buurt van het plangebied (archis.cultureelerfgoed.nl) 20
Figuur 17: Archeologische onderzoeken in de buurt van het plangebied. 21
Figuur 18: Plan- en onderzoekgebied geprojecteerd op de Archeologische Waarderingskaart Zwolle. 22

Alle afbeeldingen zijn gemaakt door Team Archeologie gemeente Zwolle tenzij anders aangegeven in het bijschrift.

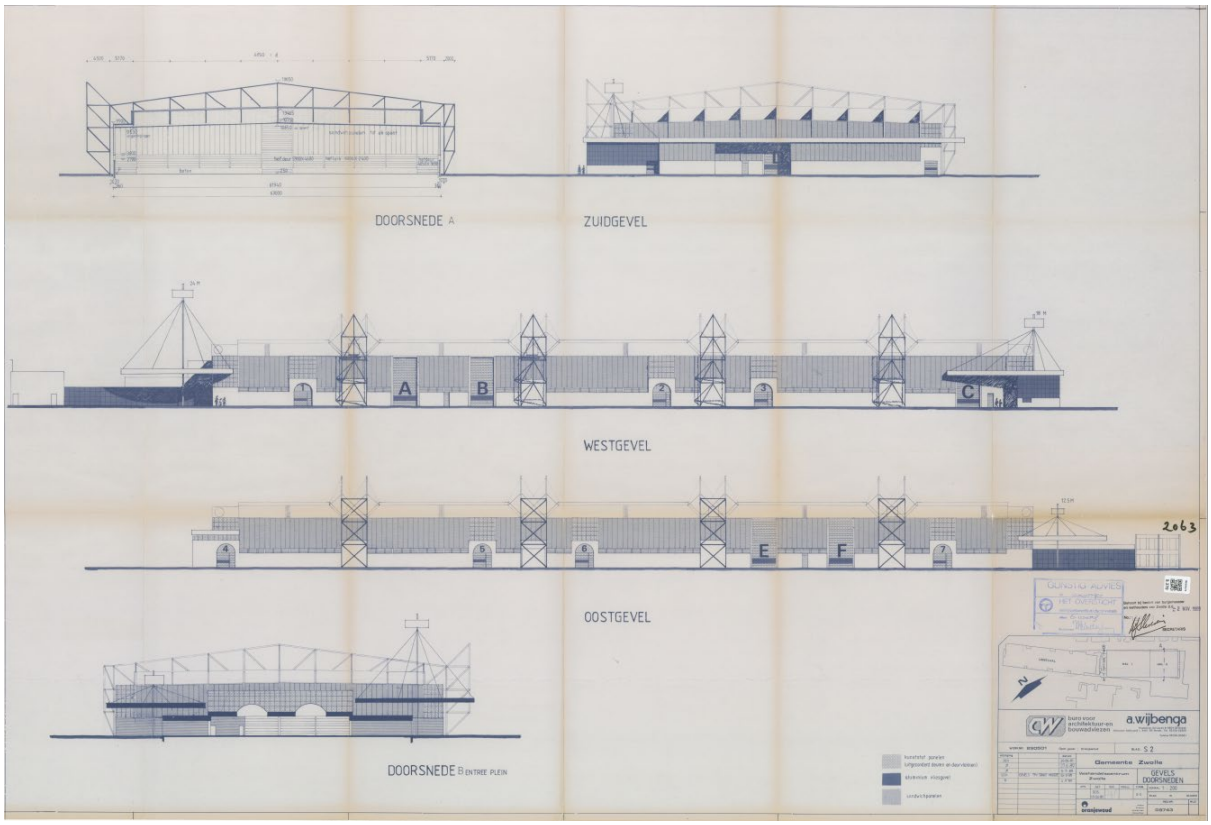
Literatuur

Gemeente Zwolle, 2008. *Archeologiebeleid Gemeente Zwolle 2008.* 18-08-2008.

SIKB, 2018. *Protocol 4002. Bureauonderzoek. Desk research. Versie 4.1. 19 februari 2018*.

Starre, H.E., 2022. *Verkennend bodemonderzoek NEN 5740 inclusief indicatief asbestonderzoek. Nieuwe Veemarkt te Zwolle*, Zwolle.

Bijlage 1

Figuur 19: Doorsnede Veemarkt- hallen 1989 (Collectie Overijssel – Bouwdossiers).